

УДК 821.161.2-1 Ковальова.09

АНТОНІНА ТИМЧЕНКО

(Харків)

ОБРАЗ ПОЕТА Й МОТИВ ТВОРЧОСТІ У КНИЗІ ОЛЕКСАНДРИ КОВАЛЬОВОЇ «СТЕПОВІ ОЗЕРА»

Ключові слова: образ, мотив, поезія, творчість, поет, О. Ковальова.

Образ поета, мотив творчості – практично обов'язкові елементи художнього світу будь-якого лірика, адже відображають процес усвідомлення ним себе як митця, незрідка слугують для характеристики поетом власних літературних орієнтирів, творчого кредо. Не винятком є й лірика відомої слобожанської поетеси Олександри Ковальової, уже в дебютній збірці («Степові озера») котрої яскраво представлені означені образ і мотив. Творчість авторки неодноразово ставала предметом розгляду дослідників ([1], [2], [4], [5], [6]), але студії переважно мають публіцистичний характер, образ поета й мотив творчості не проаналізовано детально в жодній із розвідок; цим і зумовлено актуальність нашої статті.

Уже в початковому вірші збірки «Степові озера» [3] – «Щоб між мною і словом...» – постає своєрідне поетичне кредо авторки: «Щоб між мною і словом / Не стояло нічого, / Щоб у ночі моєї / Було чисте сумління...» Вочевидь, авторка прагне – в літературі й у житті – незамуленого погляду, самовираження без завад, чесності, чистоти слова, не бажає розмінюватися на мізерне, адже головне – висока й нетлінна пісня. Друга строфа містить згадку про вчителів-майстрів – величних, незворушних, трударів із великим серцем. Сумлінна важка робота («з поту і крові»), небажання легкого плоду перетворювала неживий камінь на хліб, словом запалювала зорі. Це і є єдино можливий взірєць для О. Ковальової. Початок третьої строфи («Повний місяць пливе...») додає до вищевказаних домінант іще й сему повноти, природного життєвого потоку, що ні в кого «не питає дороги». І на цьому тлі звучать найголовніші для авторки слова: «І я прагну збагнути / І

олюднити словом / Те, що душу пече...» «Олюднити словом» – теза всього авторчиного життя, бо, за її власним зізнанням, завжди «моїм покликанням була людина».

Звісно, цей твір можна було б назвати надміру патетичним, традиційним – надто програмово та «правильно» починає він збірку, якби не струменіла з кожного слова глибока чесність поета, щирість, котра прийшла ізсереди, щирість «своя», не придбана від інших. Та й важить для О. Ковальнової сама по собі традиційність як приналежність до традиції – специфічно української, в котрій парадоксальним чином поєднується індивідуалізм, що росте з любові до власної землі та праці, й готовність доостанку віддати любов ближньому.

Багато в чому засадничим у творчості поетеси є цикл «Мати». У ньому постає й мотив творчості – неявно, проте показово для лірики мисткині, адже він корелює з архіважливим для кожної людини образом матері: «Не дивлюсь між рядків, / І легко звучать / Тихі слова з-під її пера». Цей образ асоціюється у сприймача з легкістю й тихістю, тишею. Мотив тиші та зазначення «з-під її пера» вивищують образ матері, роблять її півсвятою, півфемерною, перо – маркер інтелігентності, приналежності до спільноти творців, поетів. Це контрастує з рядками листа «Сторожую вночі, / Вдень обід варю...», додаючи твору гостроти, підсилюючи емоцію жалю, суму й водночас поклоніння образу матері. У мініатюрі «Ген мати в степ іде у сизім світлі...» з означеного циклу читаємо:

Ген мати в степ іде у сизім світлі
І облітає, наче мак на вітрі.
Вона так рано, рано одцвіла,
Пішла, мов склала жертву пелюстками,
Щоб долю я по них свою знайшла
І цілий світ озвучила словами.

Уражає глибиною образ матеріної жертвовності – й не тільки одвічної жертвовності матері заради дитини, а й жертвовності заради дитини-поета, словотворця, котрому мати підготувала дорогу, аби озвучив словами світ, як, певно, цього не вміла зробити сама мати.

Далі йдуть афористичні, майстерно написані твори, образи короткого й вічного життя, власного й чужого болів, маски та справжнього обличчя, слова й тиші, ваги та якості слова (бажання уникати порожніх слів – «слів без тіні»; теза, що немає страшнішого, ніж говорити чужими словами), чесності, праці, гартування голосу або навпаки – занепащення таланту.

У творі «Весняна елегія» змальовано образ сивих поетів, що по-дитячому в усьому дивуються й з усього радіють: «Усе на світі римується, / Про все на світі пісні співаються, / І так багато дитячої мудрості». Маля радіє, бо все ще незвідане для неї, а стара людина тішиться, бо все пройшла та зрозуміла дивовижність світу. Надто ж це стосується поезії, де пошук нового через подив стає змістотворчим. Та найдивнішими О. Ковальова називає самих поетів, котрі плачуть від надміру почуттів, побачивши щось зовсім звичне для решти – сонце, ряс, хмару, зворушливу вишеньку. А фінал вірша звучить по-ковальовськи просто й невимовно глибоко, бо в естетиці простолюду, селянства й селянськості авторка віднаходить тонку гостроту, співзвучну правді життя: «...І йдуть до матерів іще сивіших, / Як діти малі: що мучить? – самі

не знають. / Кажуть: «Заспівай мені, а то вмру». / Мати бачить, що таки вмре, – й співає». За силою впливу на читача твір О. Ковальової стоїть в одному ряду (а то й перемагає – завдяки неочікуваному, насправду геніальному фіналу) з тезами «Поети не вміють писати віршів» та «Ще слів нема – поезія вже є» Ліни Костенко, де обіграно ту саму тему.

О. Ковальова незрідка вдається до прийому циклізації, черговим прикладом цього є ряд творів «Голуби і мирти», присвячений грекині «Еллі Іоаніду-Белоянніс, поету, революціонеру, дружині революціонера». У центрі творів – образ чуйної сильної жінки, митця, що перебуває за ґратами, де її розважають тільки витвори спогадів. В одній із поезій мати ніби благословляє дитину на нетривіальний шлях, бо «у таких, як ти, доля / Не сидить ніколи вдома». Загратована доля – частий супутник справжнього таланту, жінки особистості. У наступних творах постають маркери тривожного зовнішнього світу: кроки катів, гавкіт собак, звуки ударів дубинок, галас натовпу, відчайдушні пісні, які «почуєш хіба що в тюрмі та в концтаборі». І раптом на противагу почутому являються вірші – буремні, про щастя й боротьбу, спрямовані в майбутнє. Наснажена цим образом, героїня подумки обіцяє коханому вистояти, бо з нею поезія, любов та голуб і гілка мирти як символ прийдешнього, надії та заповіт миру.

Назва циклу «Мистецтво» налаштовує читача чекати на розповідь про елітарний процес творчості, проте вже епіграф до ряду цих творів спростовує таку думку: «Подяка щира творцям народним» (звернімо увагу на цікаву двозначність – творцям із народу й творцям (чого?) народу). Провідною тезою циклу є захоплення живильним доторком митця – простої робітної людини – до глини, мармуру, дерева та, певно, й самого життя; серце майстра горить, бо не може інакше, і в цю мить немає більше нікого, «тільки так – митець і світ!» Проте цикл аж ніяк не побудований на патетиці, він сповнений конкретних образів та вражаючих простотою й силою порівнянь і метафор: «соловей згорів у листі», бо мав крила більші, ніж тіло, й серце, більше, аніж світ; сонце падає за обрій, «мов натомлене лоша», а згодом сходить «скупане лоша небесне»; праця різьбяр по дереву – ніби «великодна мить творіння», різьбяр вирізує фігурку коханої, бо любив жінку все життя, хоч не вмів сказати, а ще тому, що «був у мене бог у серці, / Я не хочу, щоб помер».

Отже, збірка О. Ковальової «Степові озера» представляє читачам зрілого автора зі сформованим світоглядом та чіткими орієнтирами, виробленим стилем. Просякнута образами природи та проявів людської душі, книга постає небуденним явищем у поезії початку 90-х років ХХ ст. На перший план виходить естетика селянськості як єдино можливої для поетеси манери розуміти і творити світ, адже людина лише в таких умовах є справжньою. У цьому й природна інтелігентність, і мистецтво, й уміння інтуїтивно прочувати красу задуму Господнього.

Образ поета в О. Ковальової біографічний, авторка наголошує на прирідженості, мотив мистецтва корелює з поняттями чистого сумління, «олюдення словом» світу, мудрості, потреби у вимогливій важкій праці, яка вивищує, дає втіху та просвітлення.

Глибокий філософський погляд, уміння авторки оголювати власне найболючіше та фіксувати моменти-відкриття, деталі-одкровення свідчать, що читач має справу з унікальним явищем у слобожанській літературі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевський В. З «Імпресій та медитацій» / Володимир Базилевський // Київ. – 2007. – № 6. – С. 155–168.
2. Бойко В. Незнищенність голосу: [поезії О. Ковальової та відгук на них] / Віктор Бойко // Слобідський край. – 2008. – 29 листоп. – С. 17.
3. Ковальова О. Степові озера : поезії / О. П. Ковальова. – Х. : Прапор, 1982. – 39 с.
4. Мироненко І. «День вибирайте, наче заповіт...» / Іван Мироненко // Вечірній Харків. – 1990. – 16 лют.
5. Мироненко І. Так низують і роси, і слова... / Ірина Мироненко // Березіль. – 2007. – № 3–4. – С. 181–187.
6. Мисик В. Роздуми про світ / Василь Мисик // Літературна Україна. – 1982. – 6 трав.

АНТОНИНА ТИМЧЕНКО

ОБРАЗ ПОЭТА И МОТИВ ТВОРЧЕСТВА В КНИГЕ АЛЕКСАНДРЫ
КОВАЛЁВОЙ «СТЕПНЫЕ ОЗЁРА»

Александра Ковалёва – известная харьковская поэтесса, в лирике которой ярко представлены образ поэта и мотив творчества. Сборники автора не один раз становились предметом рассмотрения исследователей, но студии в основном носили публицистический характер, а образ поэта и мотив творчества не были проанализированы подробно ни в одной из них, чем и определяется актуальность данной статьи.

Книга А. Ковалёвой «Степные озера» представляет читателям зрелого автора со сложившимся мировоззрением и четкими ориентирами, сформированным стилем. В статье сделан вывод о важности для поэтессы эстетики сельского как единственно возможной манеры понимать и творить мир, ведь человек только в таких условиях является настоящим. В этом и естественная интеллигентность, и искусство, и умение интуитивно прочувствовать красоту замысла Господнего.

Образ поэта у А. Ковалёвой биографический, идет речь о примате честности, мотив искусства коррелирует с понятиями чистой совести, «очеловечивания словом» мира, мудрости, необходимости требовательной тяжелой работы, которая возвышает, дает радость и просветление.

Глубокий философский взгляд, умение автора обнажать собственную боль и фиксировать моменты-открытия, детали-откровения свидетельствуют, что читатель имеет дело с уникальным явлением в слобожанской литературе.

Ключевые слова: образ, мотив, поэзия, творчество, поэт, А. Ковалёва.

ANTONINA TYMCHENKO

THE IMAGE OF THE POET AND THE MOTIF OF CREATIVITY IN THE
OLEXANDRA KOVALIOVA'S BOOK «THE STEPPE LAKES»

In the article the image of the poet and the motif of creativity in the Olexandra Kovaliova's book «The steppe lakes» are investigated. The poetry of O. Kovaliova has been studied in approximately 10 articles. But most of them are publicistic and there are no investigations of this images in them. There is a need to create a systematic vision about this image and motif, because they takes place at the O. Kovaliova's numerous poems and are important for everyone's of writers.

O. Kovaliova's poetry is philosophical; the author's world is wide and panoramic, but there are a lot of specific details, images in it. The conclusion is made, that poet's image is biographical, is not detached, not descriptive; O. Kovaliova reinvents «itself passes through» every fact, every event, every figure. The article gives a detailed analysis of motif of creativity, it is intercommunicated with the motifs of honesty, wisdom, clear conscience, hard work etc. It reproduced by the specific details, very outspoken description of author's real feelings.

The article is of great help to understand the uniqueness of O. Kovaliova's poetry.

Key words: image, motive, poetry, works, poet, O. Kovaliova

Одержано 7.07.2015 р.